
اسطوره کاوی عشق در
فرهنگ ایرانی

بهمین نامور مصنف



انتشارات سخن

سرشناسه	: نامور، طلق، بهمن، ۱۳۴۱ -
عنوان و نام پدیدآور	: اسطوره، کاوه، عشق در فرهنگ ایرانی، بهمن نامور مطلق.
مشخصات نشر	: تهران، نشر سخن، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۱۵ ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۳۷۲-۹۳۷-۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیا :
موضوع	: عشق در ادبیات :
موضوع	: Love in literature :
موضوع	: عشق -- ایران -- اساطیر :
موضوع	: Love -- Iran -- Mythology :
موضوع	: اساطیر ایرانی در ادبیات :
موضوع	: Mythology, Iranian, in literature :
موضوع	: شعر عاشقانه فارسی -- تاریخ و نقد :
موضوع	: Love poetry, Persian -- History and criticism :
موضوع	: داستان‌های عاشقانه فارسی -- تاریخ و نقد :
موضوع	: Love stories, Persian -- History and criticism :
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۷ ۵۲ن/ع ۴۰۰۹ PIR :
رده‌بندی دیویی	: ۸۴۰/۸۳۵۴ :
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۴۵۹۷۴۱ :

به رشده زده لایه ها

رجا یا اینکه



انتشارات سخن

خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه،

میدان نظری، شماره ۴۸

تکس: ۶۶۴۰۸۰۶۲

www.sokhanpub.net

E.mail: Sokhanpub@yahoo.com

Instagram: sokhanpublication

Telegram: me/sokhanpub

اسطوره کاوی عشق در فرهنگ ایران

نویسنده: بهمن نامور مطلق

چاپ اول: ۱۳۹۸

لیتوگرافی: صدف

چاپ: مهارت

تیراژ: ۱۱۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۷۲-۹۳۷-۰

تلفن تماس برای تحویل کتاب در تهران و شهرستانها

۶۶۹۵۳۸۰۵ و ۶۶۹۵۳۸۰۴

فروش آنلاین و پشتیبانی سایت: ۶۶۹۵۲۹۹۶

فهرست

۸	سخن نخست
۱۵	تصویر عشق در فرهنگ ایرانی
۵۷	آمیخته - عشق سازنده
۹۹	پانته - فادای جمال
۱۳۷	روشنک - عشق مغلوب به فاتح
۱۷۷	گردیه - عشق و سرکشی
۲۱۱	بهرام - عاشق زودرنج
۲۴۹	خسرو - عشق انتقامی
۲۸۱	سمن رخ - ربایش عشقی
۳۱۹	جریره - تنهایی و عشق به فرزند
۳۵۷	رابعه و بکتاش - عشق مجازی / عشق بیناطبیعی
۳۹۵	شیخ صنعان و دختر ترسا - عشق پیر به جوان
۴۲۷	مولانا و شمس - عشق مرید به مراد
۴۶۵	شهریار - دیر شده ها
۴۷۷	فروغ - شریک عشقی
۵۳۷	شاملو و آیدا - الگوی عشق و ازدواج
۵۷۵	فرجام
۶۰۳	کتابنامه

سخن نخست

باید عشق را از نو ابداع کرد

جهان یکی از بحرانی ترین دوران خود را در زمینه روابط عاطفی سپری می کند. این وضعیت جنبه جهانی دارد و یکی از جلوه های جهانی شدن است. امروزه بسیاری از روشنفکران در سراسر جهان به چرایی این وضعیت از چگونگی اصلاح آن می اندیشند. این بحران در مغرب زمین زودتر شروع شده است و به همین دلیل اندیشمندان این دیار پیشگامان تحقیق و تأمل در این عرصه به شمار می آیند. آنها خطر بحران عاطفی و عمق آن را زودتر متوجه شدند و سعی از تحقیقات خویش را به آن اختصاص دادند. برخی از این افراد عبارتند از: یگموند فروید، کارل گوستاو یونگ، دنی دو روزمون، اریک فروم، ژان-ژاک لاکان، ژاک کریستوا، آلن بدیو، رولان بارت، آلن دوباتن، جان آرمسترانگ، وینستون چرچیل و شینودا بولن.

یکی از مشکلات جدی این پژوهشها تمرکز بیش از حد آنها بر مسائل خاص اروپاییان و به طور کلی غربیهاست. گرچه برخی از مسائل به سایر تمدنهای شرقی قابل تعمیم است، اما برخی دیگر به تمدن غربی محدود و منحصر می شود. در مقابل، هم مسائل و هم تجربیاتی در شرق درباره روابط عاطفی وجود دارد که نمونه های آن را نمی توان در غرب یافت و به همین دلیل جای آنها در این پژوهشها خالی است. همین خلأ و غیبت، تحقیق در خصوص روابط عاطفی و عاشقانه در فرهنگهای شرقی را به یک ضرورت

تبدیل نموده است. بنابراین، تعمیم همه تحقیقات کشورهای اروپایی و آمریکایی به کشورهای شرقی گاه نه تنها مشکل را برطرف نمی‌کند، بلکه برعکس، سبب تشدید آنها می‌گردد. هر فرهنگی ضمن بهره‌گیری از تجربیات علمی جهانی باید تحقیقات خاص خود را نیز برای مسائل خاص خود داشته باشد، زیرا منظومه عاطفی هر جامعه‌ای بخشی از هویت متمایز آن است و مطالعاتی فرهنگی واقعی باید بتواند این تفاوتها و تمایز را به خوبی در نظر بگیرد.



فرهنگ ایرانی در زمینه عشق فرهنگی مؤلف است. سرزمین ایران به خصوص در هنگام رشد و شکوفایی آن، چه پیش از اسلام چه پس از اسلام، از تمدنهای فرهنگ‌ساز مملو بوده است. یکی از جلوه‌های اندیشه و خلاقیت آن در دامنه روابط انسانی و عاطفی و به طور مشخص عشق است. نظریه‌ها و آثار دانشمندان حکیمان، شاعران و هنرمندان این فرهنگ هنوز نیز در زمره منابع اصیل و ارزشمند قرار می‌گیرند. آثار و اندیشه‌های دانشمندان و حکیمان ایرانی از ابن سینا، شیخ اشراق، از روضبهان بقلی تا حافظ و سعدی و از عطار تا مولانا و گنجی و رودکی‌هایی برخوردارند که هنوز هم مورد ارجاع و استفاده برجسته‌ترین اندیشمندان و هنرمندان جهان قرار می‌گیرند.

متأسفانه، عقب‌افتادگی فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و هنری و همچنین حضور و هجوم اندیشه‌ها و آرای غربی موجب گردید تا ایرانیان در زمینه زیبایی و عشق نیز موقعیت تألیفی خود را از دست داده، به تقلدانی شیفته تبدیل گردند. اندیشه‌های اندیشمندان و حکمت حکما به روز نشدند و به همین دلیل دیگر پاسخگوی نیازهای نسلهای امروزی نبودند. همین

شکاف کافی بود تا تعریف زیبایی و عاطفه و روابط زیبایی شناختی و عاطفی دیگر اقناع کننده نباشد. شاعران و هنرمندان که مقاومت بیشتری از خود نشان می دادند نیز به تقلید از گذشتگان پرداختند و بر تکرار داشته ها و داده های آنان اصرار ورزیدند. بدین ترتیب، یک جامعه مؤلف و به روز به یک جامعه مقلد و دگر شیفته تقلیل تنزل یافت. دیگر تفاوتی ندارد که این تقلید از گذشته همین سرزمین باشد یا از فرهنگهای دیگر و به خصوص غربی.

نتیجه نبود نظریه ها و راهکارهای تنظیم روابط انسانی، اجتماعی و به خصوص عاطفی موجب آسیبهایی جدی در جامعه معاصر ایرانی گردید. به میل نظریه ها و روشهای فرهنگهای دیگر به ویژه غربی بر جامعه نیز مشکلات را رخنه انداخت. کمبود نظام کنترلی متناسب نیز بر این آسیبها افزود. به گونه ای که به گفته اغلب محققان وضعیت عاطفی در این جامعه به حد هشدار رسیده است و باید هر گروه و تخصصی در حوزه خود دست به اقداماتی مناسب بزند، زیرا اختلال در روابط عاطفی می تواند تبعات و عواقب خطرناکی به دنبال داشته باشد.



در این میان، مطالعات ادبی و هنری می توانند به سوی خود بسیار مؤثر باشند، زیرا ادبیات و هنر از مهم ترین رسانه های عاطفی و عشق محسوب می گردند. شاعران و هنرمندان بیش از همه درباره عشق سخن گفته اند و در این مورد پیش رفته اند. در واقع، یکی از راههای شناخت و سپس حل مسائل عاطفی و عاشقانه بازخوانی روایتها و داستانهای هر قوم و ملتی در این خصوص است. اسطوره ها و روایتهای اسطوره ای به بیان کششها، گرایشها، رویاها و عقده های جمعی می پردازند.

اسطوره‌های عشق و یادآوری قصه‌های عاطفی و عاشقانه می‌توانند در تقویت روابط انسانی و عاطفی مؤثر باشند. قصه‌ها، حکایتها، رمانها و اشعار، رسانه‌ها و حاملان تجربیات انباشته شده یک جامعه محسوب می‌گردند که همواره در انتقال این تجربیات و ارائه الگوهای زندگی نقش مهمی ایفا کرده‌اند. این روایتها بستر جامعه‌پذیری و نیز امکان رشد فردی و به قول یونگ، «مرد را فراهم می‌آورند».

ادب فارسی که یکی از غنی‌ترین ادبیات جهانی محسوب می‌گردد، هنوز از توان لازم برای ایفای چنین نقشی برخوردار است. اگر اشعار و داستانهای فارسی به دور عدی مورد تأمل و توجه قرار گیرند، می‌توانند تجربیات جامعه ایران را به سبیل امروز منتقل نمایند. به عبارت دیگر، ادبیات و شعر فارسی نه فقط بستر نگارش از وضعیت و حال ایرانیهاست، بلکه در دل خود پندها و آموزه‌های بسیاری را نیز نهفته است که برخی از آنها هنوز مؤثر و کارآمدند و این کتاب را بر پایه چنین نگرشی طراحی شد و شکل گرفت.



این کتاب به اسطوره‌های عشق در فرهنگ ایرانی می‌پردازد و می‌کوشد که بخشی مهم از تجربیات روایی ادبیات فارسی در خصوص عشق را بازتاباند. معیار اصلی انتخاب اسطوره‌های عشق در ادب فارسی ناهای کنونی جامعه بوده‌اند. به عبارت دیگر، منظور گردآوری مجموعه‌ای از روایت‌های عاشقانه در فرهنگ ایرانی نبود، بلکه هدفی ضروری‌تر وجود داشت و آن هم پرداختن به مصائب و مسائل روز با کمک اسطوره‌های بومی بود.

شاید در کنار هم قرار دادن بهرام و شاملو، رابعه و فروغ، شهریار و

مولانا، آمیتیس و شیخ صنعان و خسرو و پانته‌آ تعجب‌آور باشد، اما با توجه به تعریف این کتاب از اسطوره که هم کهن و میانی و هم معاصر و بسیار معاصر (امروزه) را دربر می‌گیرد، این تعجب برطرف می‌شود. کتاب حاضر به دنبال تجربیات فراوان در خصوص اسطوره شکل گرفته و از نظر تعریف و همچنین رویکرد تحقیقاتی از یک خودآگاهی نسبی برخوردار است. بنابراین، با ارجاع به آثار پیشین در این حوزه از تکرار آنها در توجیه این منشی‌ها خودداری می‌نماید.

در هر یک از فصلها علاوه بر بازخوانی و تحلیل مضمونی روایت به پیش‌تانی آن پرداخته می‌شود. سپس در مطالعه بینامتنی اسطوره‌ای - که درون فرهنگی و برون فرهنگی را دربر می‌گیرد - معنای نهفته و ردپاهای مشترک آنها در کهن الگوها بررسی می‌شود. پس از آن مسائل مرتبط با زندگی امروزی مورد بحث قرار می‌گیرد. این قسمت اهمیت ویژه‌ای دارد، زیرا اهداف اصلی نوشتار حاضر بررسی همین مسائل است. قسمت آخر نیز به تحلیل ترکیبی با تأکید بر اسطوره‌کاوی اختصاص خواهد یافت.

از آنجا که هر یک از فصلهای این مجلد به طور مستقل و مجزا به یکی از اسطوره‌های عشق در فرهنگ ایران پرداخته و ممکن است مخاطبان به طور موردی به فصلهای خاص و مورد علاقه خود رجوع کنند، مطالب مربوط به برخی از اسطوره‌ها در هر فصل به طور جداگانه آمده تا مخاطبان این اثر سریع و آسان بتوانند نیازهای مطالعاتی خود را بیابند و برآورند.



در پایان بر خود لازم می‌دانم از دوستانی که مرا در خوانش این متن‌ها یاری رساندند، سپاسگزاری نمایم. از افرادی که در جلسات دکتری

اسطوره‌شناسی و همچنین در کارگاههای حلقه اسطوره‌شناسی حضور یافتند و برای نخستین بار شنونده این مطالب بودند و با تشویقهای خویش موجب دلگرمی بودند، تشکر می‌کنم. همچنین از سرکار خانم دکتر ژاکلین گلدیانی به دلیل بازخوانی روانشناسانه، آقای جلیل قاسمی برای ویرایش زبان‌شناسانه کتاب و آقای حمید دانش‌اندوز برای صفحه‌آرایی آن سپاسها دارم. خانها ناسترن هاشمی و منیره زینعلی نیز نکته‌های ارزشمند و مفیدی را یادآورین کردند، سعی‌شان مشکور باد. در پایان از آقای علی اصغر علمی، دوست و یار فاضل نشر سخن که با وجود دشواریها و سختیهای دنیای نشر در این روزها چنان با پایداری به دفاع از فرهنگ این کشور می‌پردازند، تشکر و تعظیم می‌کنم.

بهمن نامور مطلق

هئیت علمی دانشگاه شهید بهشتی